

I

Tais tolimais laikais aš buvau labai jaunas ir gyvenau su seneliais baltasieniame name Očarano gatvėje Mirafloreso¹ rajone. Studijuodamas teisę Šv. Morkaus universitete, aš šiaip jau buvau susitaikęs su mintim, kad duoną valgysiu iš teisininko profesijos, nors iš tikrųjų norėjau tapti rašytoju. O kol kas dirbau darbą skambiu pavadinimu, tenkindamasis kukliu atlyginimu, nereguliariomis pajamomis ir lanksčiu tvarkaraščiu – vadovavau *Radio Panamericana* informacijos tarnybai. Mano darbas buvo išrinkti iš laikraščių įdomius skelbimus ir šiek tiek pagražinus įtraukti juos į radijo žinias. Redakciją, kuriai vadovavau, sudarė vienas jaunuolis smarkiai blizgančiais plaukais, turintis aistrą iš kojų verčiantiems įvykiams. Jo vardas buvo Paskualis. Vienos minutės radijo žinios buvo skelbiamos kas valandą, išskyrus vidurdienio ir devintos valandos vakaro žinias, kurios trukdavo ketvirtą valandos, bet mes parengdavome iš karto kelis pranešimus, todėl aš turėjau galimybę ilgas valandas klaidžioti gatvėmis, gerti kavą Kolmenos avenidoje², kartais apsilankydavau

¹ Vienas iš pasiturinčiųjų sluoksnių Limos rajonų (čia ir toliau – *vert. past.*).

² Didžiausia Limos gatvė.

paskaitose, kartais slankiodavau *Radio Central* studijoje, kur tvyrojo gyvesnė atmosfera nei mano darbe.

Abi radijo stotys priklausė vienam savininkui ir buvo šalimais Beleno gatvėje, prie pat San Martino³ aikštės. Tačiau jos buvo labai nepanašios, kaip tos seserys iš pasakos: viena – išlepinta panelytė, o kita – paprastutė užguitoji; taip pat viena nuo kitos skyrėsi radijo stotys. *Radio Panamericana* buvo užėmusi ištaigingo pastato antrą aukštą ir plokščią stogą, jos redaktoriai spindėjo pretenzingumu, o programos – ypatinga dvasia, snobiška ir kosmopolitiška; visa medžiaga buvo pateikiama modernistine maniera ir adresuojama aristokratiškajai, į estetizmą linkusiai jaunuomenei. Nors tos radijo stoties diktoriai nebuvo argentiniečiai (kaip pasakytų Pedras Kamačas), jie buvo to verti. Stotis transliavo daug muzikos, dažniausiai džiazą, rokenrolą, rečiau ką nors iš klasikos; jos bangos pirmos visoje Limoje paskleisdavo paskutines muzikines naujienas iš Niujorko ir Europos, bet nevengė ir Lotynų Amerikos melodijų, tiesa, tik tuo atveju, jeigu jos išsiskirdavo tam tikru rafinuotumu: nacionalinė muzika buvo įsileidžiama nenoriai ir paprastai apsiribodavo valsais. Buvo rengiamos intelektualaus pobūdžio laidos, pavyzdžiui, „Praeities paveikslėliai“, „Tarptautiniai komentarai“, ir netgi šiek tiek laisvamaniškos – „Klausimų konkursas“ arba „Tramplinas į šlovę“, nors ir jose jutai pastangas išvengti akivaizdžių klišių ar banalybių. Kultūrinių ieškojimų liudytoja buvo ir Informacijos tarnyba, kurios iščiose darbavomės mes su Paskualiu, įsikūrę medinėje būdelėje ant stogo, iš kur galėjai įžiūrėti vargingų Limos pakraščių šiukšlių krūvas ir murzinus namų

³ Chosė de San Martinas (José de San Martín; 1778–1850) – nacionalinio išsivadavimo Pietų Amerikos judėjimo vadovas.

langus. Savo būdelę mes pasiekdavome keltuvu, kurio durys turėjo nemalonią savybę – atsidarydavo anksčiau nei reikia.

Radio Central, kitaip nei mūsų radijo stotis, glaudėsi sename pastate su daugybe koridorių ir užkaborių; pakako pasiklausyti jos diktorių, jų netašytos kalbos, gerokai atskiestos žargoniškais žodeliais, ir pasidarydavo aišku, kad jų auditorija – minia, plebėjai, kad čia apeliuojama į nacionalinius kreolų jausmus. Tos radijo stoties laidose informacijos būdavo nedaug, užtat čia karaliavo perujietiška muzika, viešpatavo Kordiljerų melodijos; neretai išgirsdavai ir indėnų dainininkus. Tai nutikdavo viešųjų koncertų dienomis, jų pasiklausyti iš anksto prie radijo stoties susirinkdavo minios žmonių. Radijo bangos tiesiog užliedavo tropikų, Meksikos ir Argentinos melodijomis; programos buvo sudarytos paprastai, be ypatingo vyliaus, bet išsiskyrė tikslingumu, pavyzdžiui: „Užsakymai telefonu“, „Gimtadienio serenados“, „Įdomybės iš užkulisių pasaulio“, „Kino juosta ir ekranas“. Pagrindinis tos radijo stoties patiekalas, gana dažnas ir apstus, pasak visų apklausų ir anketų, garantuojantis jai gausią auditoriją, buvo radijo vaidinimai.

Per dieną jų buvo transliuojama bent pustuzinis, o man tekdavo ypatingas malonumas stebėti atlikėjus, kai jie prieš mikrofoną vaidina spektaklį: tai buvo senstantys aktoriai ir aktorės, alkani ir apskurę, jų jaunatviškai švarūs, glamonėjantys balsai siaubingai kontrastavo su senais veidais, kartėlio sumestomis raukšlėmis apie burną ir pavargusiomis akimis. „Tą dieną, kai Peru pasirodys televizija, šiems žmonėms neliks nieko kita, tik nusižudyti“, – aiškiaregio balsu pranašavo Chenaras sūnus, per stiklą rodydamas į aktorius garso įrašų studijoje, kur nelyginant didžiuliame akvariume jie spaudėsi su scenarijaus lapais rankose, pasirenkę skaityti „Alvearų

šeimos“ dvidešimt ketvirtą dalį. Iš tiesų – koks nusivylimas ištiktų visas namų šeimininkes, kurias taip jaudina Lusiano Pando balsas, jeigu jos pamatytų jį, susitraukusį ir šleivą; kaip nusiviltų pensininkai, kuriuos melodingas Chosefinos Sančės balsas panardina į švelnius prisiminimus, jeigu išvystų jos dvigubą pagurklį, ūselius, atlėpusias ausis ir inkštirus. Tačiau iki televizijos tuometinėje Peru dar buvo toli, ir radijo teatro fauna tais laikais, regis, turėjo pragyvenimo šaltinį, nors ir labai kuklų.

Man visuomet norėjosi sužinoti, kieno plunksna kuria radijo pjeses, linksminančias vakarais mano senelę, kan-kinančias mano ausis tetulės Lauros, tetulės Olgos, tetulės Gabi bei daugybės pusseserių namuose tomis dienomis, kai aš jas lankydavau (mūsų šeima, kaip ir daugelis Mirafloresio rajone, buvo bibliškai gausi ir draugiška). Nujaučiau, kad radijo pjesės į mūsų šalį importuojamos, bet labai nustebau sužinojęs, jog mano šeimininkai Chenarai perka jas ne Meksikoje ir ne Argentinoje, o Kuboje. Tą produkciją leido CMQ kompanija⁴ – savotiška radijo ir televizijos imperija, vadovaujama Goaro Mestrės, žilagalvio pano, kurį kadaise buvau matęs *Radio Panamericana* koridoriukuose. Jisai žingsniavo paslaugiai lydimas mūsų šeimininkų ir stebimas viso personalo pagarbių žvilgsnių. Aš buvau tiek daug girdėjęs apie šią Kubos kompaniją iš mūsų radijo stoties diktorių, laidų vedėjų ir operatorių – jiems CMQ buvo kažkas mistiška, kaip Holivudas to meto kinematografininkams, – kad neretai mudu su Chavjeru prie kavos puodelio *Bransa* kavinėje ištisomis valandomis fantazuodavome įsivaizduodami rašytojų broliją, kuri kažkur tenai, tolimoje Havanoje, palmių giraičių, rojaus

⁴ Stambiausia Kubos radijo ir televizijos kompanija iki Kubos revoliucijos pergalės, kai G. Mestrė emigravo į Argentiną.

paplūdimių, banditų ir turistų mieste, kabinetuose su kondicionieriais, įrengtuose Goaro Mestrės tvirtovėje, priversta po aštuonias valandas per parą darbuotis prie rašomųjų mašinėlių, kad pagamintų visą tą srautą radijo dramų su suvedžiojimais, savižudybėmis, aistrų sprogimais, pasimatymais, paveldėjimo procesais, su likimo pirštais ir nusikaltimais, kad lusianų pandų ir chosefinų sančės įtaigūs balsai praskaidrintų visų šalių senelių, tetulių, pusseserių ir pensininkų vakarus.

Chenaras sūnus pirkdavo (tiksliau – CMQ parduodavo) radijo dramas pagal svorį ir telegrafu. Jis man tai papasakojo vieną vakarą, sukrėstas mano klausimo, ar jisai pats, jo broliai ar tėvas skaito scenarijus, kad patvirtintų jų išleidimą į eterį. „O tu galėtum perskaityti septyniasdešimt kilogramų rankraščių? – atrėmė jisai su ta nuolaidžia užuojauta, kurią ėmė man jausti, pakėlęs į intelektualo rangą; mat jis aptiko mano apsakymą sekmadieniniame *Comercio* priede. – Įsivaizduok sau, kiek tai užimtų laiko! Mėnesį? Du? Kas gali sau leisti tokią prabangą pačiam skaityti radijo pjesių scenarijus?! Mes paliekame viską atsitiktinumui, ir iki šiol, laimė, mielaširdingasis Viešpats Dievas mus saugojo.“ Geriausiu atveju Chenaras sūnus per reklamos agentūras, kolegas ar draugus susižinodavo, kiek šalių jau nusipirko jam siūlomas radijo dramas ir kaip jos priimamos radijo klausytojų; blogiausiu atveju viską sprendavo pats, pažiūrėjęs į antraštę arba pasikliaudamas „skaičius ar herbas“ principu. Radijo pjesės būdavo parduodamos pagal svorį, nes tai teisingesnis būdas nei skaičiuoti puslapius ar žodžius; svoris – vienintelis dalykas, kurį galima patikrinti. „Natūralu, – sakydavo Chavjeras, – jei nėra kada perskaityti rankraščio, tai jau visai nėra laiko suskaičiuoti žodžius.“ Jį jaudino mintis apie šešiasdešimt aštuonių kilogramų ir trisdešimt gramų

dramą, kurios kainą, kaip jautienos, sviesto ar kiaušinių, lemia svoris.

Bet ir tokia sistema mūsų šeiminkams keldavo problemų. Tekstai būdavo prikaišioti kubietiškę žodžių, kuriuos likus minutei iki laidos pats Lusianas ar Chosefina bei jų kolegos išversdavo kaip išmanydami (visuomet blogai) į šnekamąją perujiečių kalbą. Kita vertus, neretai gabenant iš Havanos į Limą laivu ar lėktuvu, perkraunant muitinėje aplankai su mašinraščiu tapdavo nebetinkami naudoti, o kartais pasimesdavo ištisi skyriai; sudrėkusių ir susiklijavusių puslapių būdavo neįmanoma įskaityti, o galiausiai jau *Radio Central* sandėliuose juos apgrauždavo žiurkės. Kadangi visa tai išaiškėdavo paskutinę minutę, kai Chenaras tėvas jau dalydavo atlikėjams scenarijų, susidarydavo ištis tragiškų situacijų, ir jos būdavo išsprendžiamos paprasčiausiai ignoruojant prarastus skyrius. Dėl to viskas virsdavo aukštyn kojomis; pačiais blogiausiais atvejais tai sukeldavo vienadienę Lusiano Pando arba Chosefinos Sančės ligą, o paskui per dvidešimt keturias valandas būdavo įvykdoma restauracija – arba be didesnių traumų sunaikinamas dingęs svoris gramais ar kilogramais. Kadangi CMQ kainos buvo didelės, suprantama, Chenaras sūnus pasijuto esąs laimės kūdikis, kai atrado Pedrą Kamačą ir jo magiškus gebėjimus.

Aš puikiai pamenu dieną, kai jis man papasakojo apie tą radijo fenomeną, mat kaip tik tądien pirmą kartą pamačiau tetulę Chuliją. Jinai buvo mano dėdės Lučo žmonos sesuo, tik vakar vakarą atvykusi iš Bolivijos. Neseniai išsiskyrusi, ji atvažiavo čia, į Peru, pailsėti ir siela bei kūnu atsigauti po santuokos griūties. „O iš tiesų – pasieškoti kito vyro“, – per vieną iš šeimyninių vakarojimų pareiškė patį pikčiausią liežuvį visoje giminėje turinti tetulė Ortensija. Ketvirtadieniais aš visuomet pietaudavau dėdės Lučo ir tetos Olgos namuose.

Tą dieną šeimynykščius radau dar su pižamomis: jie „gydėsi“ sunkios nakties padarinius alumi ir aštriomis marinuotomis sraigėmis. Ir visa tai dėl to, kad iki aušros praplepėjo su atvykusia viešnia ir beplepėdami trise išgėrė butelį viskio. Jiems skaudėjo galvą; dėdė Lučas kentėjo nuo minties, kad kontoroje garantuotai be jo viskas apvirto aukštyr kojomis; teta Olga tvirtino, kad gėda nemiegoti naktimis, išskyrus, žinoma, šeštadienius, o pati viešnia – su chalatu, be šlepečių ir pilna galva suktukų – iš lagaminų traukė daiktus. Tetulė Chulija visiškai nesutriko, kad aš užtikau ją taip atrodančią, kai ji mažiausiai panaši į grožio karalienę.

– Vadinasi, tai tu Doritos sūnus, – pasakė įspausdama bučinį į mano skruostą. – Regis, jau baigei mokyklą?

Aš pradėjau mirtinai jos nekęsti. Mano tuometiniai konfliktai su šeimos nariais dažniausiai kildavo dėl to, kad jie žiūrėjo į mane kaip į vaiką, o ne kaip į tikrą aštuoniolikos metų vyrą, koks aš iš tiesų buvau. Niekas tuo metu manęs neerzino labiau nei kreipinys „Maritai“; man rodėsi, kad tas mažybinis kreipinys grąžina mane prie vaikiškų kelnaičių.

– Jis jau trečiame Teisės fakulteto kurse, o be to, dirba žurnalistu, – paaiškino jai dėdė Lučas, atkišdamas man bokalą alaus.

– Štai kaip! O atrodai, Maritai, dar visai žinduklis, – įgėlė man teta Chulija.

Pietaujant jinai manęs paklausė – vis tuo pačiu saldžiu balsu, koku suaugusieji kalba su idiotais ir vaikais, – ar aš įsimylėjęs, ar vaikštau linksmintis, kokia sporto šaka domiuosi, ir patarė ne be klastos (nesupratau, ar ta klasta buvo netyčinė ar sąmoninga, bet mane vis tiek užgavo), kad užsiauginčiau ūsus. Juodbruviams tinka ūsai, paaiškino jinai, esą tai prisidės prie pasisekimo tarp merginų.

– Jisai negalvoja nei apie sijonus, nei apie vakarėlius, – vėl įsikišo dėdė Lučas. – Jis intelektualas. *Comercio*